

פרשת בהר

כה א וידבר יהוה אל־מֹשֶׁה בְּהַר סִינִי לֵאמֹר:

וידבר יהוה אל־מֹשֶׁה בְּהַר סִינִי לֵאמֹר:

ומליל יי עם מֹשֶׁה בְּטוֹרָא דְסִינִי לְמִימְרָ:

ב דִּבֶּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִבְאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם וּשְׁבַתְתֶּה
הָאָרֶץ שִׁבְתָּ לַיהוָה:

דִּבֶּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִבְאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם וּשְׁבַתְתֶּה הָאָרֶץ לַיהוָה:
מִלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִימַר לְהוֹן אֲרִי תַעֲלוֹן לְאָרְעָא דִּי אָנָּא יְהִי לְכוּן וְתִשְׁמַט אֲרְעָא שְׁמַטְתָּא קָדָם יי:

ג עָשָׂה שָׁנִים תּוֹרַע שְׂדֵךְ וְעָשָׂה שָׁנִים תּוֹמַר כְּרַמְךָ וְאַסַּפְתָּ אֹתָהּ תִּבְוֹאָתָהּ:

עָשָׂה שָׁנִים תּוֹרַע שְׂדֵךְ וְעָשָׂה שָׁנִים תּוֹמַר כְּרַמְךָ וְאַסַּפְתָּ אֹתָהּ תִּבְוֹאָתָהּ:

שִׁית שָׁנִין תּוֹרַע חֲקֵלְךָ וְשִׁית שָׁנִין תַּכְסָּח כְּרַמְךָ וְתִכְנוֹשׁ יָת עַלְלָתָהּ:

ד וּבִשְׁנֵה הַשְּׁבִיעִת שִׁבְתָּ שְׁבַתוֹן יְהִי לַאֲרֶץ שִׁבְתָּ לַיהוָה שְׂדֵךְ לֹא תוֹרַע וְכְרַמְךָ לֹא
תּוֹמַר:

וּבִשְׁנֵה הַשְּׁבִיעִת שִׁבְתָּ שְׁבַתוֹן יְהִי לַאֲרֶץ שִׁבְתָּ לַיהוָה שְׂדֵךְ לֹא תוֹרַע וְכְרַמְךָ לֹא תּוֹמַר:

וּבִשְׁתָּא שְׁבִיעִתָא נִיח שְׁמַטְתָּא יְהִי לְאָרְעָא שְׁמַטְתָּא קָדָם יי חֲקֵלְךָ לֹא תוֹרַע וְכְרַמְךָ לֹא תַכְסָּח:

רש"י

(א) **בְּהַר סִינִי**, מֶה עֲנִין שְׁמַטָּה אֶצֶל הַר סִינִי, וְהֵלֵא כָּל הַמְצוֹת נֶאֱמְרוּ מִסִּינִי, אֶלָּא — מֶה שְׁמַטָּה נֶאֱמְרוּ כְּלֹלֹתֶיהָ, [נ"א:
פְּרִטוּתֶיהָ] וְדִקְדוּקֶיהָ מִסִּינִי, אַף כִּלְזָן נֶאֱמְרוּ כְּלֹלֹתֶיהָ וְדִקְדוּקֶיהָ מִסִּינִי; כִּף שְׁנוּיָה בְּתוֹרַת כְּהֻנִּים (כ"ח). וְנִרְאָה לִי שְׂדֵךְ
פְּרוּשָׁה: לְפִי שְׁלֹא מְצִינּוּ שְׁמַטַּת קְרָקְעוֹת שְׁנִשְׁנִית בְּעֶרְבוֹת מוֹאָב בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה, לְמַדְנּוּ שְׁכֻלּוֹתֶיהָ וְדִקְדוּקֶיהָ [נ"א:
וּפְרִטוּתֶיהָ] כִּלְזָן נֶאֱמְרוּ מִסִּינִי, וּבָא הַכְּתוּב וְלִמַּד כָּאֵן — עַל כָּל דְּבוּר שְׁנִדְבֵּר לְמֹשֶׁה, שְׁמַטְיָנִי הָיוּ כָּלָם, כְּלֹלֹתֶיהָ
וְדִקְדוּקֶיהָ, וְחִזְרוּ וְנִשְׁנוּ בְּעֶרְבוֹת מוֹאָב:

(ב) **שִׁבְתָּ לַה'**, לְשֵׁם ה', כְּשֵׁם שְׁנִיאָמַר בְּשִׁבְתָּ בְּרֵאשִׁית (שְׁמוֹת ל"א י'):

(ד) **יְהִי לַאֲרֶץ**, לְשִׁדוֹת וְלִכְרַמִּים. **לֹא תּוֹמַר**, 'שְׁקוּצִין זְמֹרוּתֶיהָ'; וְתַרְגּוּמוֹ: "לֹא תַכְסָּח", וְדוּמָה לוֹ "קוּצִים כְּסוּחִים"
(ישעיה לג יב), "שְׂרָפָה בְּאֵשׁ כְּסוּחָהּ" (תהלים פ י'):

ה את ספית קצירך לא תקצור ואת-ענבי גזירך לא תבצר שנת שבתון יהיה לארץ:
את ספית קצירך לא תקצור ואת-ענבי גזירך לא תבצר שנת שבתון יהיה לארץ:
ית פתי דחצדך לא תחצד וית ענבי שבקך לא תקטוף שנת שמטתא יהי לארעא:
וְהִיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לֹא־כֹלֶה לָךְ וְלַעֲבָדְךָ וְלַאֲמֹתְךָ וְלַתּוֹשְׁבֵי הַגְּרָם עִמָּךְ:
וְהִיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לֹא־כֹלֶה לָךְ וְלַעֲבָדְךָ וְלַאֲמֹתְךָ וְלַתּוֹשְׁבֵי הַגְּרָם עִמָּךְ:
וְהָיָה שְׁמִיטַת אֲרֻעָא לְכוּן לְמִיכַל לָךְ וְלַעֲבָדְךָ וְלַאֲמֹתְךָ וְלַתּוֹתְבֵי דְדִירִין עִמָּךְ:
ז וְלִבְהִמְתָּךְ וְלַחֲיָה אֲשֶׁר בְּאֲרֻעָךָ תִּהְיֶה כָּל-תְּבוּאָתָה לֶאֱכֹל:
וְלִבְהִמְתָּךְ וְלַחֲיָה אֲשֶׁר בְּאֲרֻעָךָ תִּהְיֶה כָּל-תְּבוּאָתָה לֶאֱכֹל:
וְלִבְעִירְךָ וְלַחֲיָתָא דִּי בְּאֲרֻעָךָ תִּהְיֶה כָּל עֲלֻלָתָה לְמִיכַל: ם
ח וּסְפֹרֶת לָךְ שֶׁבַע שַׁבָּתֹת שָׁנִים שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁבַע פְּעֻמִּים וְהָיוּ לָךְ יָמֵי שֶׁבַע שַׁבָּתֹת
הַשָּׁנִים תִּשְׁעָ וְאַרְבָּעִים שָׁנָה:
וּסְפֹרֶת לָךְ שֶׁבַע שַׁבָּתֹת שָׁנִים שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁבַע פְּעֻמִּים וְהָיוּ לָךְ יָמֵי שֶׁבַע שַׁבָּתֹת הַשָּׁנִים תִּשְׁעָ
וְאַרְבָּעִים שָׁנָה:
וְתַמְנֵי לָךְ שֶׁבַע שְׁמִטִּין דְּשָׁנִין שֶׁבַע שָׁנִין שֶׁבַע זְמַנִּין וְיִהְיוּ לָךְ יוֹמֵי שֶׁבַע שְׁמִטִּין דְּשָׁנִין אַרְבָּעִין וְתִשְׁעָ
שָׁנִין:

רש"י

(ה) את ספית קצירך, אפלו לא זרעתה והיא צמחה מן הזרע שנפל בה בעת הקציר' — הוא קרוי 'ספית'. לא תקצור, להיות מחזיק בו כשאר קציר, אלא — הפקר יהיה לכל. גזירך, שהנזרת והפרשת בני-אדם מהם ולא הפקרתם. לא תבצר, אותם אינך בוצר — אלא מן המפקר:
(ו) והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, אף-על-פי שאסרתים עליך, לא באכילה ובהנאה אסרתים — אלא שלא תנהג בהם כבעל הבית, אלא הכל יהיו שוים בה, אתה ושכירך ותושבך. שבת הארץ — לכם לאכלה, מן השבות אתה אוכל ואי אתה אוכל מן השמור' (ת"כ). לך ולעבדך ולאמתך, לפי שנאמר "וְאָכְלוּ אֲבִינִי עִמָּךְ" (שמות כג יא), יכול יהיו אסורים באכילה לעשירים — תלמוד לומר: "לך ולעבדך ולאמתך" הרי בעלים ועבדים ושפחות אמורים כאן (ת"כ). ולשכירך ולתושבך, אף הגוים [בדפוד: הגרים] (ת"כ):
(ז) ולבהמתך ולחיה, אם חיה אוכלת, בהמה לא כל שפן, שמזונותיה עליך, מה תלמוד לומר "ולבהמתך" — מקיש בהמה לחיה: כל זמן שחיה אוכלת מן השדה — האכל לבהמתך מן הבית, כלה לחיה מן השדה — כלה לבהמתך מן הבית (ת"כ, תענית ו' ע"ב):
(ח) שבת שנים, שמיטות שנים. יכול יעשה שבע שנים רצופות שמיטה ויעשה יובל אחריהם, תלמוד לומר: "שבע שנים שבע פעמים" — הוי אומר: כל שמיטה ושמיטה בזמנה (ת"כ). והיו לך ימי שבע וגו' [תשע וארבעים], מגיד לך

ט והעברת שופר תרועה בחדש השבעי בעשור לחדש ביום הכפרים תעבירו שופר בכל-ארצכם:

והעברת שופר תרועה בחדש השבעי בעשור לחדש ביום הכפרים תעבירו שופר בכל-ארצכם: ותעבר שופר יבבא בירחא שביעאה בעשרא לירחא ביומא דכפוריא תעברון שופרא בכל ארעכון:

י וקדשתם את שנת החמשים שנה וקראתם דרור בארץ לכל-ישיביה ויבל הוא תהיה לכם ושבתם איש אל-אחוזתו ואיש אל-משפחתו תשבו:

וקדשתם את שנת החמשים שנה וקראתם דרור בארץ לכל-ישיביה ויבל הוא תהיה לכם ושבתם איש אל-אחוזתו ואיש אל-משפחתו תשבו:

ותקדשון ית שנת חמשין שנין ותקרון חרותא בארעא לכל יתבהא יובלא היא תהי לכון ותתובון גבר לאחסנתיה וגבר לזרעיתיה תתובון:

יא ויבל הוא שנת החמשים שנה תהיה לכם לא תזרעו ולא תקצרו את-ספיחיה ולא תבצרו את-נוריה:

ויבל הוא שנת החמשים שנה תהיה לכם לא תזרעו ולא תקצרו את-ספיחיה ולא תבצרו את-נוריה: ויבלא היא שנת חמשין שנין תהי לכון לא תזרעון ולא תחצדון ית פתהא ולא תקטפון ית שבקהא:

רשי

— שאף-על-פי שלא עשית שמטות, עשה יובל לסוף ארבעים ותשע שנה, ופשוטו של מקרא: יעלו לך חשבון שנות השמטות למספר ארבעים ותשע:

(ט) והעברת, לשון 'ניעבירו קול במחנה' (שמות לו ט) — לשון 'הקרזה' (ר"ה לד). **ביום הכפרים**, ממשמע שנאמר: "ביום הכפרים", איני יודע שהוא בעשור לחדש, אם-כן, למה נאמר: "בעשור לחדש", אלא לומר לך: תקיעת עשור לחדש דוחה שבת "בכל ארצכם" — ואין תקיעת ראש-השנה דוחה שבת בכל ארצכם, אלא בבית דין בלבד (ת"ט):

(י) וקדשתם, בכניסתה מקדשין אותה בבית דין, ואומרים: 'מקדשת השנה' (ת"כ, ר"ה ח' ע"ב). וקראתם דרור, לעבדים, בין נרצע בין שלא פלו לו שש שנים משנמפר. אמר רבי יהודה: מהו לשון 'דרור' — כמדיר בידירא וכו' [ומסחר בכל-מדינה] — שדר בכל מקום שהוא רוצה ואינו ברשות אחרים (ר"ה ט). **ויבל הוא**, שנה זאת מבדלת משאר שנים בנקיבת שם לה לבדה, ומה שמה — "ויבל" שמה, על שם תקיעת שופר. **ושבתם איש אל-אחוזתו**, 'שהשדות חוזרות לבעליהן'. **ואיש אל-משפחתו תשבו**, לרבות את הנרצע (קידושין טו):

(יא) **ויבל הוא שנת החמשים שנה**, מה תלמוד לומר, לפי שנאמר: 'וקדשתם' וגו', פדאיתא בראש-השנה' (ח ע"ב) וב'תורת פהנים' (כה כג). **את-נוריה**, 'את הענבים המשמרים' — אכל בוצר אתה מן המפקרים. פשם שנאמר בשביעית (לעיל פסוק ה), כך נאמר בויבל. נמצאו שתי שנים קדושות סמוכות זו לזו: שנת ארבעים ותשע — שמה, ושנת החמשים — ויבל:

יבַּ בִּי יוֹבֵל הוּא קִדְשׁ תְּהִיָּה לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה תֹאכְלוּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ:
בִּי יוֹבֵל הוּא קִדְשׁ תְּהִיָּה לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה תֹאכְלוּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ:
אֲרִי יוֹבֵלָא הִיא קוּדְשָׁא תְּהִי לְכוּן מִן חֲקֵלָא תִיכְלוּן יַת עַלְלָתָהּ:

יג בַּשָּׁנָה הַיּוֹבֵל הִזָּאת תֵּשְׁבוּ אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ:

בַּשָּׁנָה הַיּוֹבֵל הִזָּאת תֵּשְׁבוּ אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ:

בַּשָּׁתָּא דְיוֹבֵלָא הָדָא תְּתוּבוּן גְּבַר לְאַחַסְנִיתִיָּה: **שני**

רש"י

(יב) קִדְשׁ תְּהִיָּה לָכֶם, 'תּוֹפְסֵת דְּמִיָּה כְּהַקְדָּשׁ'. יְכוּל תַּצָּא הִיא לְחֵלִין, תְּלַמּוּד לּוֹמַר: "תְּהִיָּה" — בְּהוֹיָתָה תְּהִיא (ת"כ, סוכה
מ' ע"ב). מִן־הַשָּׂדֶה — תֹאכְלוּ, 'עַל־יַדֵּי הַשָּׂדֶה אֲתָה אוֹכֵל מִן הַבַּיִת', שָׂאֵם כָּלָה לַחֲזִיָּה מִן הַשָּׂדֶה, אֲתָה צָרִיף לְבַעַר מִן
הַבַּיִת, כְּשֵׁם שְׁנָאֵמַר בְּשַׁבְּעִיעִית, כַּף נֶאֱמַר בְּיוֹבֵל (ת"ס):

(יג) תֵּשְׁבוּ אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ, וְהָרִי כְּכָר נֶאֱמַר: "וְיִשְׁבְּתֶם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ" (לעיל פסוק י'), אֶלָּא — לְרַבּוֹת הַמוֹכֵר שָׂדֶהוּ וְעַמְד
בְּנוּ וּגְאָלָהּ, שְׁחֹזְרֵת לְאָבִיו בְּיוֹבֵל:

יד וכי־תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מינד עמיתך אל־תונו איש את־אחיו:
וכי־תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מינד עמיתך אל־תונו איש את־אחיו:
וארי תזבן זבינין לחברך או תזבן מינדא דחברך לא תונון גבר ית אחוהי:

טו במספר שנים אחר היוכל תקנה מאת עמיתך במספר שני־תבואת ומכר־לך:
במספר שנים אחר היוכל תקנה מאת עמיתך במספר שני־תבואת ומכר־לך:
במנין שניא בטר יוכלא תזבן מן חברך במנין שני על־לתא זבן לך:

טז לפי א רב השנים תרבה מקנתו ולפי מעט השנים תמעט מקנתו בי מספר תבואת
הוא מכר לך:

לפי א רב השנים תרבה מקנתו ולפי מעט השנים תמעט מקנתו בי מספר תבואת הוא מכר לך:
לפום סגיאות שניא תסגי זבינוהי ולפום זערות שניא תזער זבינוהי ארי מנין על־לתא הוא מזבן לך:

יז ולא תונו איש את־עמיתו ויראת מאלהיך כי אני יהוה אלהיכם:
ולא תונו איש את־עמיתו ויראת מאלהיך כי אני יהוה אלהיכם:
ולא תונון גבר ית חבריה ותדחל מאלהיך ארי אנא יי אלהכון:

רשי

(יד) וכי־תמכרו וגו' [לעמיתך], לפי פשוטו, כמשמעו. ועוד יש דרשה: מנין פשאתה מוכר — מכר לישראל חברך, תלמוד לומר: "וכי־תמכרו ממכר — לעמיתך" מוכר. ומנין שאם באת לקנות — קנה מישראל חברך, תלמוד לומר: "או קנה — מינד עמיתך". אל־תונו, זו אונאת ממוין (ת"כ, ב"מ נח):

(טו) במספר שנים אחר היוכל תקנה, זהו פשוטו לישוב המקרא על אפניו: על האונאה בא להזהיר: כשתמכר או תקנה קרקע, דע כמה שנים יש עד היוכל, ולפי השנים ותבואות השדה שהיא ראויה לעשות, ימכר המוכר ויקנה הקונה, שהרי סופו להחזירה לו בשנת היוכל. ואם יש שנים מעטות וזה מוכרה בדמים יקרים, הרי נתאנה לוקח. ואם יש שנים מרבות ואכל ממנה תבואות הרבה [כ"א: ולקחה בדמים מועטים], הרי נתאנה מוכר; לפיכך צריך לקנותה לפי הזמן, וזהו שנאמר: "במספר שני־תבואת ומכר־לך" — לפי מנין שני התבואות שתהא עומדת ביד הלוקח תמכר לו. ורבותינו דרשו: מכאן, שהמוכר שדהו אינו רשאי לגאל פחות משתי שנים, שתעמד שתי שנים ביד הלוקח מיום ליום, ואפלו יש שלש תבואות באותן שתי שנים, כגון שמכרה לו בקמותיה, ו"שני" אינו יוצא מפשוטו, כלומר, 'מספר שנים' של תבואות ולא של שדפון; ומעוט שנים, שתיים (ערכין כט):

(טז) תרבה מקנתו, תמכרנה ביקר. תמעט מקנתו, תמעט בדמיה:

(יז) ולא תונו איש את־עמיתו, כאן הזהיר על אונאת דברים — שלא יקניט איש את חברו ולא ישיאנו עצה שאינה הוגנת לו, לפי דרכו והנאתו של יועץ. ואם תאמר: מי יודע אם נתפונתי לרעה, לכך נאמר: "ויראת מאלהיך" — היודע מחשבות, הוא יודע. כל דבר המסור ללב, שאין מכיר אלא מי שהמחשבה בלבו, נאמר בו: "ויראת מאלהיך" (ת"כ, ב"מ

יח וַעֲשִׂיתֶם אֶת־חֻקְתִּי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אִתְּם וַיִּשְׁבַּתֶּם עַל־הָאָרֶץ לְכַטַּח:
וַעֲשִׂיתֶם אֶת־חֻקְתִּי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אִתְּם וַיִּשְׁבַּתֶּם עַל־הָאָרֶץ לְכַטַּח:
וְתַעֲבְדוּן יְת קָנְמִי וְיַת דְּנִי תִטְרוּן וְתַעֲבְדוּן יְתֵהוּן וְתִיתְבוּן עַל אֶרְעָא לְרַחֲצוֹן: שלישי, שני כשהן מחוברין

רש"י

(יח) וַיִּשְׁבַּתֶּם עַל־הָאָרֶץ לְכַטַּח, שְׁבַעוֹן שְׁמֹטָה, יִשְׂרָאֵל גּוֹלִים, שְׁנַאֲמַר (ויקרא כו לד) "אִז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שְׁבַתְתֶּיךָ וּגו' וְהִרְצַת אֶת־שְׁבַתְתֶּיךָ" (שבת לג ע"א); וְשִׁבְעִים שָׁנָה שֶׁל גְּלוּת בְּכָל, כְּנֶגֶד שִׁבְעִים שְׁמֹטוֹת שְׁבַטְלוֹ הָיוּ: